

РОЛЬ ГЕОЕКОНОМІКИ У ФОРМУВАННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Палінчак Микола Михайлович

*доктор політичних наук, професор,
декан факультету міжнародних економічних відносин,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»*

Кіндяк А.О.

*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»*

Роль геоекономіки у формуванні та реалізації сучасної зовнішньої політики набуває дедалі більшого значення в умовах посилення глобальної взаємозалежності, системної конкуренції між провідними державами та трансформації інструментів державного впливу. На відміну від класичної геополітики, яка наголошує на територіальному контролі та військовій потужності, геоекономіка зосереджується на використанні економічних інструментів – торговельної політики, інвестиційних режимів, санкцій, технологічних обмежень, фінансового важеля та контролю над ланцюгами постачання для досягнення стратегічних цілей зовнішньої політики. Ця зміна відображає ширшу еволюцію міжнародних відносин, де економічна взаємозалежність більше не сприймається виключно як стабілізуючий фактор, а також як сфера стратегічної конкуренції [1].

Концептуальні засади геоекономіки вперше сформулював Едвард Луттвак, який стверджував, що держави дедалі частіше замінюють військове протистояння економічною конкуренцією, де логіка «війни іншими засобами» вбудована в торговельні та інвестиційні стратегії. У сучасній практиці цей підхід був розвинутий у працях Р. Блеквілла та Дж. Гарріса, які визначають геоекономіку як використання економічних інструментів для просування та захисту національних інтересів і досягнення сприятливих геополітичних результатів. Їхній аналіз демонструє, що такі великі держави, як США, Китай та Європейський Союз, активно використовують геоекономічні інструменти для формування світового порядку, впливу на союзників та стримування конкурентів [2].

У процесі формування сучасної зовнішньої політики геоекономіка виконує кілька ключових функцій:

- стратегічний тиск, зокрема застосування економічних санкцій та експортного контролю з метою зміни поведінки держав, проти яких вони спрямовані;

- структурний вплив, що полягає у формуванні правил світової торгівлі, інвестиційних режимів та фінансових стандартів через участь у діяльності міжнародних інституцій;

- технологічне домінування, що передбачає контроль над критично важливими технологіями, такими як напівпровідники, штучний інтелект та телекомунікаційна інфраструктура;

- безпека ланцюгів постачання, спрямована на зменшення залежності від стратегічного імпорту та повернення критично важливих галузей промисловості на батьківщину;

- фінансовий важіль, включаючи використання домінуючих валют та платіжних систем як інструментів впливу.

Ці функції ілюструють, що геоекономіка є не просто допоміжним компонентом зовнішньої політики, а центральним механізмом державного управління у XXI столітті.

Зростання значення геоекономіки тісно пов'язане з фрагментацією світової економічної системи. За даними Міжнародного валютного фонду, світова економіка переживає процес посилення геоекономічної фрагментації, що характеризується переорієнтацією торговельних та інвестиційних потоків за геополітичними критеріями, а не з міркувань ефективності. Аналогічно, Світова організація торгівлі зазначає, що управління світовою торгівлею перебуває під тиском через поширення односторонніх економічних заходів та посилення державного втручання у стратегічні сектори. Ці події свідчать про перехід від ліберальної економічної глобалізації до економічного порядку, що більше визначається політичними чинниками [3].

Для України геоекономіка набула особливої актуальності в контексті повномасштабного російського вторгнення, яке глибоко вплинуло на національну економічну безпеку, зовнішню торгівлю, енергетичну політику та міжнародні економічні відносини. Війна прискорила економічну інтеграцію України до Європейського Союзу, посилила координацію міжнародних санкцій проти РФ та підвищила стратегічне значення енергетичної та продовольчої безпеки. У цих умовах геоекономічні інструменти відіграють вирішальну роль не лише у забезпеченні економічної стійкості України та її післявоєнного відновлення, а й у формуванні її довгострокових зовнішньополітичних пріоритетів та міжнародних партнерств [4].

Загалом, геоекономіка перетворилася з теоретичного поняття на практичну концепцію, що визначає сучасну зовнішню політику. Вона відображає злиття економічних та безпекових пріоритетів, коли економічні інструменти систематично використовуються для досягнення

геополітичних цілей. Водночас зростаюча залежність від гео економічних інструментів порушує важливі питання щодо майбутньої стабільності світової економічної системи та збереження ефективної багатосторонньої співпраці.

Отже, зростаюча роль гео економіки свідчить про те, що економічний потенціал став одним із визначальних показників державної могутності в сучасній міжнародній системі. Ефективність зовнішньої політики дедалі більше залежить не лише від дипломатичних чи військових ресурсів, а й від здатності держави адаптуватися до глобальних економічних перетворень, підтримувати технологічну конкурентоспроможність та забезпечувати стійкість до зовнішнього економічного тиску. В умовах зростаючої невизначеності та глобальної нестабільності країни, які успішно поєднують економічну стратегію із цілями зовнішньої політики, зміцнюють свої позиції на міжнародній арені. Тому гео економіку слід розглядати не просто як тимчасовий тренд, а як довгострокову основу розвитку сучасних міжнародних відносин та глобального врядування.

Список використаних джерел:

1. Luttwak Edward N. "From geopolitics to geo-economics: Logic of conflict, grammar of commerce." *The National Interest* 20 (1990): 17–23.
2. Blackwill Robert D., and Jennifer M. Harris. *War by other means: Geoeconomics and statecraft*. Harvard University Press, 2016.
3. World Bank. *Global Economic Prospects*. 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects> (дата звернення: 10.05.2026).
4. Національний інститут стратегічних досліджень. *Економічна безпека України в умовах високих воєнних ризиків та глобальної нестабільності*. 2025. URL: <https://www.niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovidi/ekonomichna-bezpeka-ukrayiny-v-umovakh-vysokikh-voyennykh-ryzykiv> (дата звернення: 10.05.2026).